

SECTION 6. DIALECTICAL UNITY AS WELL AS THE MOVEMENT OF FINANCIAL, ACCOUNTING AND ANALYTICAL INFORMATION AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF PUBLIC AND CORPORATE MANAGEMENT

FINANCIAL-ANALYTICAL AND ACCOUNTING SECURITY OF INSURANCE IN A RISK-ORIENTED ENVIRONMENT

ФІНАНСОВО-АНАЛІТИЧНА ТА БУХГАЛТЕРСЬКА БЕЗПЕКА СТРАХУВАННЯ В РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Nadezhda Antypenko¹

Olena Rybak²

Oleksandr Kutsev³

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-268-5-15>

Abstract. An efficiently functioning insurance market creates a favorable insurance environment, provides social support to the population, protects business from unforeseen risks, as well as provides insurance coverage for business entities and individuals in connection with the consequences of insured events, significantly reducing the state budget expenditures on compensation for losses. However, there are also negative trends in the functioning of the insurance market of Ukraine,

---

¹ Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation
National Aviation University, Kyiv

² PhD in Economics, Assistant Professor,
Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation
National Aviation University, Kyiv

³ Recipient of the Third Educational and Scientific
Degree “Doctor of Philosophy” in Specialty 072
National Aviation University, Kyiv

which are associated with the presence of insurance fraud, the organization of insurance relations on the principles of reciprocity, the development of scheme operations, dumping policy, imperfect system of accounting, analytical and financial support. Therefore, now special attention should be paid to a comprehensive study of the current state of competition and its impact on the development of the insurance market of Ukraine, research of market trends in the context of increased risks and destruction, improvement of the system of accounting and analytical, financial and economic support of the insurance market of Ukraine.

Keywords: insurance market, risk, analytical research, insurance, competition, state regulation, financial and economic support, accounting and analytical support, risk-oriented environment.

1. Вступ

Виникнення цілого ряду економічних та фінансових проблем, що пов'язані з війною в Україні, актуалізували питання роботи в умовах динамічного ризик-орієнтованого середовища та спонукали до додаткового дослідження фінансового ринку та ринку страхових послуг. Низка деструктивних факторів останнього десятиліття, мала істотний вплив на розвиток економічної науки, сформувала теорію ризиків та зумовила необхідність застосування ризик-орієнтованого мислення при забезпечення сталого розвитку суб'єктів господарювання. Відбулись певні структурні перетворення і в рамках світового фінансового ринку, що посилюють роль центральних банків на грошовому та валютному ринках за рахунок використання трансмісійних механізмів та повністю змінили умови роботи на ринку капіталів. Сьогодні, коли одним з основних ризиків у світовому просторі став геополітичний, функція страхування в контексті ризик-орієнтованого мислення набуває особливої ваги.

Варто відзначити, що розвиток діяльності суб'єктів страхового ринку в Україні стримують наступні проблеми: не відрегульована нормативно-правова база; труднощі у розміщення довгострокових страхових резервів; мала кількість страхових посередників, що діють на страховому ринку; недовіра населення, в наслідок відсутності чітких гарантій повернення вкладених коштів; вузький асортимент страхових послуг, що не враховують вплив деструктивних факторів на функціонування суб'єктів господарювання та домогосподарств.

Питання, що розглядаються, були досліджені вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами. Так, аспект обліково-аналітичного забезпечення вивчали Загородній А.Г., Вахрушина М.А., Часовнікова Ю.С., фінансове забезпечення досліджували Дж. Делон, П. Самуельсон, Давидова І.І., Кучер В.Г., Степанова Г.М. та інші. Управлінню ризиками приділяється значна увага в роботах Семенової К.Д., Прохорової В.В., питання формування та розвитку ризик-орієнтованого управління та мислення розкривають Герасименко О.М., Мушнікова А.С., Тулуб О.М. та інші.

Ряд досліджень, проведених вітчизняними вченими, такими як Бойко Л., Гаманкова О., Налукова Н., Пономарьова О., Фурман В., Шірінян Л., Шумелда Я. та ін., присвячений висвітленню особливостей конкуренції та ринкової концентрації на страховому ринку України.

Зокрема ризики формує конкурентне середовище ринку страхування. Конкуренція на страховому ринку виступає процесом взаємодії і боротьби діючих страховиків, направленим на досягнення найбільш вигідної позиції для кожного із суб'єктів страхового ринку, з метою забезпечення можливості захисту від конкурентів або впливу на них із вигодою для себе та створення кращих умов для реалізації необхідних страхових послуг [1, с. 110].

Для нормального функціонування страхового ринку на ньому має діяти конкуренція, яка проявляється у формі стимулу для покращення роботи страхової компанії, для покращення якості страхових послуг. Конкуренція дає можливість вибору оптимального страхового полісу.

2. Ризики конкурентного середовища в умовах деструкції

Страхові компанії України функціонують у досить складних умовах політичної та економічної кризи, військових дій та стагнації. Проведений теоретичний аналіз показує, що суб'єктам страхового ринку притаманні певні недоліки, що були описані вище. Страхові посередники розвиваються слабкими темпами і не використовують свій наявний потенціал повною мірою. Рівень попиту на страхові послуги низький через високий рівень недовіри споживачів до страхових компаній. Взагалі, без врахування інтересів сучасних вітчизняних споживачів страхових послуг очікування активного розвитку страхового ринку буде не виправданим.

На суб'єкти страхового ринку має істотний вплив державне регулювання. Саме держава, в особі відповідних органів, забезпечує належний рівень страхового захисту за умов настання страхової події, а також регламентує нормативно-правові та фінансові взаємовідносини на страховому ринку. Попит страхувальників буде задоволений після формування пропозиції на страхові послуги. Носіями пропозиції є страхові компанії.

Зауважимо, що для забезпечення ефективного конкурентоспроможного функціонування страхового ринку України, вирішення потребує низка наступних проблем [2, с. 90]:

- недосконалість законодавчого та нормативно-правового регулювання фінансової та страхової діяльності;
- нестабільна політична та економічна ситуація в країні;
- відставання вітчизняного страхового ринку у своєму розвитку в порівнянні зі світовим страховим ринком;
- недостатність фінансового забезпечення населення;
- відсутність довіри населення до страхових компаній та низький рівень їх інформаційної відкритості;
- низький рівень забезпеченості страхових вкладень;
- відсутність достатньої кількості страхових компаній у регіонах та недостатність кваліфікованих фахівців у цій галузі;
- невідповідність рівня розвитку страхування завданням, поставленим перед Україною в сучасних умовах функціонування ринкової економіки.

Враховуючи напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців, проведемо дослідження рівня конкуренції на страховому ринку України за допомогою таких показників, як коефіцієнт ринкової концентрації (монополізації) ринку, CR) і коефіцієнт Герфіндаля-Гіршмана (ринкової конкуренції, ННІ).

Коефіцієнт ринкової концентрації визначається за формулою 1:

$$CR_n = \sum_{i=1}^n S_i^2, \quad (1)$$

де CR_n – коефіцієнт концентрації n продавців ринку;

S_i – частка i -го продавця в загальному обсягу ринку;

n – число продавців на ринку.

Паралельно з коефіцієнтом концентрації доцільно використовувати індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ), який, на відміну від коефіцієнта

концентрації, характеризує не частку ринку, яка контролюється декількома найбільшими компаніями, а показує розподіл «ринкової влади» між суб'єктами ринку.

Цей показник характеризує рівень конкуренції на ринку через призму його концентрації. Індекс Герфіндаля-Гіршмана розраховується як сума квадратів часток ринку страхових послуг найбільших фірм. Даний показник визначається за формулою 2:

$$HHI = S_1^2 + S_2^2 + \dots + S_n^2 = \sum_{i=1}^n S_i^2, \quad (2)$$

де S_i – частка i -учасника на ринку.

Для оцінки ринкової концентрації використовуються наступні діапазони цього показника:

- ринок оцінюється як неконцентрований: $HHI < 1000$;
- ринок оцінюється як помірно концентрований: $1000 < HHI < 1800$;
- ринок оцінюється як висококонцентрований: $HHI > 1800$.

Чим менше значення цього індексу, тим менша концентрація на ринку, отже є сприятливі умови до конкуренції й послаблення ринкової влади окремих страхових компаній. Та навпаки, зі зростанням цього показника, зростає й концентрація ринку.

При дослідженні динаміки страхового ринку (таблиця 1) варто відзначити, що в структурі чистих страхових премій на страховому ринку України виявлено домінування майнового страхування над іншими видами страхових послуг. Іншою є тенденції щодо страхування «life». Так, підвиди цього виду страхування характеризуються незначною питомою вагою, однак загальний показник відхилення має позитивну тенденцію – +2,4 в.п.

Слід зазначити, що окрім значних обсягів страховий премій, майнове страхування також характеризується високою питомою вагою страхових виплат. Протягом періоду, що досліджувався динаміка структури чистих страхових виплат в цілому продемонструвала спадні тенденції по таким ключовим показникам як автостраховання – (-10,9%) та медичне страхування – (-5,8%), хоча наразі цей вид страхування набуває все більшої популярності. При цьому зафіксована позитивна динаміка по страхуванню фінансових ризиків – +10,3% та страхуванню майна – +8,1 % питомої ваги чистих страхових виплат.

**Динаміка страхового ринку за 12 місяців 2021 року,
поквартально**

Показник	Всього	1Q21	2Q21	3Q21	4Q21
Валові премії life, млн грн	5883	1334	1366	1484	1699
Валові премії non-life, млн грн	43011	10449	11077	11011	10474
Рівень виплат life	13%	13%	13%	13%	13%
Рівень виплат non-life	38%	39%	38%	38%	40%
Кількість зареєстрованих страхових компаній, на кінець періоду, одиниць		208	181	169	155
Кількість страхових компаній, що надали звітність, на кінець періоду, одиниць		178	166	157	133

Джерело: узагальнено і доповнено автором на основі [4; 5]

Узагальнюючі результати дослідження, варто відзначити, що обсяг страхового ринку України вкрай незначний, порівняно з розвиненими країнами. Частка класичного страхування у ВВП у 3-4 рази менша, ніж у Східній Європі. Тоді як у Швейцарії, Франції, Німеччині чи Великобританії частка страхування у ВВП вища в 5-7 разів.

В першу чергу, це пов'язано зі слабкістю економіки країни та з недостатнім попитом на страхові послуги. Так, низький обсяг продажу нових автомобілів зумовлює невеликі обсяги страхування КАСКО та застій у страхуванні ОСЦПВ.

У середньому в Європі на всі види страхових послуг громадянин витрачає близько 3000 євро. Частка страхування у ВВП розвинених країн перевищує 3%, в Україні – менше 1%.

Середня вартість поліса ОСЦПВ, виражена у твердій валюті, падає з року в рік і відрізняється від такої ж, наприклад, у країнах Балтії або в Польщі: вартість ОСЦПВ в Україні далеко не 100 євро, як у Польщі, та навіть не 60 євро, як у країнах Балтії, хоча ціни на автомобілі та паливо, на запчастини для авто прив'язані до валюти. Кількість проданих полісів ОСЦПВ менше кількості зареєстрованих автомобілів приблизно на 10–12%, і динаміки до покращення не спостерігається [3].

Чисті премії зі страхування життя, як і раніше, стрімко зростали, а ризикового страхування, навпаки, – дещо зменшилися. Обсяг страхо-

вих премій з ризикового страхування, отриманих від фізичних осіб та від юридичних осіб, – зменшився протягом кварталу.

Відповідно до досліджень, проведених Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (2008–2020) та НБУ (2020–2021), встановлено, що за аналізований період в Україні монопольне становище не було зафіксовано, тобто страховий ринок України можна назвати конкурентоспроможним.

Страховий ринок звужується також за рахунок поглинання великими стабільними страховими компаніями дрібних. Страхові компанії, що потрапили в складну фінансову ситуацію, намагаються продати свої портфелі більш фінансово стійким компаніям. Наразі на ринку існує величезна кількість компаній «на продаж», а страхові компанії, які намагаються розширитися, можуть зробити це за мінімальні кошти. Викликає занепокоєння також кількість компаній, що не надали звітність на кінець 2021 року. Не зважаючи на воєнний стан, та як наслідок, проблеми з комунікаціями питання довіри в страховій справі одне з ключових, тому забезпечення прозорості є запорукою конкурентоспроможності кожної страхової компанії в рамках клієнтоорієнтованого підходу.

3. Проблема забезпечення прав споживачів страхових послуг

Значним ризикам піддається також процес захисту прав споживачів. Концептуальні основи захисту прав споживачів страхових послуг, як важливого напрямку державної страхової політики в Україні досі розвиваються та перебувають якісного доопрацювання. Враховуючи різноаспектність та рівні забезпечення захисту споживачів страхових послуг, категорії довіри їх до страхових організацій, означена проблематика потребує комплексного підходу. Тому перед розробкою системи захисту прав споживачів страхових послуг потрібно поставити завдання, що потребують негайного вирішення, зокрема: удосконалення механізму захисту прав споживачів на страховому ринку України та приведення його у відповідність до законодавства ЄС; розвитку інститутів, що активно б займалися контролем назрілих проблем в системі забезпечення прав споживачів та покращенні рівня страхової культури в суспільстві тощо.

Деякі експерти обґрунтовують необхідності формування та запровадження концептуальних засад макропруденційного нагляду та регу-

лювання страхової діяльності та наголошують на необхідності функціонування в Україні інституту фінансового омбудсмена [7; 8].

Важливими на сьогодні лишаються зусилля по розв'язанню проблеми кризи довіри населення до страховиків (таблиця 2). В цьому питанні може допомогти комплексний підхід аналізу трьох її взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих змістовних частин (соціально-економічної, психологічної та інформаційно-правової), який можна використовувати як методологічну основу визначення шляхів організації ефективної системи захисту прав страхувальників.

Основою системи удосконалення захисту прав споживачів на страховому ринку України є забезпечення його належного державного регулювання, як комплексу різнопланових заходів, котрі спрямовані на захист інтересів споживачів страхових послуг шляхом реалізації стратегічних програм розвитку страхового ринку через чітко визначені поточні дії та заходи щодо практичних механізмів забезпечення захисту прав клієнтів, дотримання законодавства у сфері страхування, створення умов для здорової конкуренції та виявлення псевдо страхових компаній задля запобігання кризових явищ.

Слід зазначити, що пропонуючи фінансовий механізм розвитку будь-якої сфери діяльності і на будь-якому рівні чи території, держава повинна прагнути забезпечити його відповідність заходам фінансової політики визначеного періоду з урахуванням основних факторів деструкції, що забезпечить реалізацію стратегічних та тактичних цілей. При цьому необхідно враховувати взаємозв'язок окремих елементів фінансового механізму, його прямих та непрямих важелів в рамках узгодження інтересів учасників страхового ринку.

Фінансовий механізм страхового ринку є частиною фінансового механізму, що забезпечує функціонування фінансової системи. Відповідно, це належне забезпечення якості страхових послуг шляхом законодавчого та нормативного регулювання, оподаткування, стимулювання заощаджень та недержавного пенсійного забезпечення з боку держави, що визначає якість функціонування фінансової системи.

Звідси, занепад страхового ринку можна пояснити неефективним використанням та організацією фінансового механізму страхового бізнесу. У сучасній професійній літературі не часто використовується поняття фінансового механізму в аспекті ринку страхових послуг.

**Ризики у сфері захисту прав споживачів
на страховому ринку України**

Сфера виникнення	Ризик виникнення
1	2
Правова	<p>неналежне правове регулювання агресивних методів просування страхових послуг, що призводить до істотного перекладення ризиків саме на споживачів;</p> <p>нерівні положення споживачів страхових послуг порівняно з правами споживача інших послуг у частині відмови від подальшого отримання такої послуги;</p> <p>правові порушення на стадії укладання договору та нормативно-правової основи страхової діяльності та системи страхового нагляду, що зумовлені національними особливостями;</p> <p>відсутність законодавчо чітко закріпленої процедури взаємодії ринку страхових послуг із державними органами виконавчої влади у процесі прийняття рішення стосовно регулювання страхової діяльності;</p> <p>відсутність механізмів оскарження або відмови страхувальника від подальшого отримання страхової послуги та відшкодування збитків;</p> <p>відсутність чітких та однозначних норм закону щодо інформаційної взаємодії страхових організацій та державних органів на етапі врегулювання страхових випадків.</p>
Інформаційна	<p>відсутність загальнонаціональної системи розкриття інформації учасникам страхового ринку України;</p> <p>відсутність достатньої інформації та необхідних знань про особливості страхових послуг та якісні характеристики страхових продуктів, про переваги для страхувальників щодо отримання послуг, про особливості виділення системи страхових послуг, орієнтованих на надання максимальних зручностей клієнтам;</p> <p>відсутність повної та достовірної інформації щодо страхової послуги, можливості зрозуміти й оцінити ризики та їх наслідки;</p> <p>відсутність достовірної інформації щодо макроекономічних показників розвитку ринку через непрозору конкуренцію в окремих сегментах ринку;</p> <p>низький рівень формування ринкового ставлення до проблем соціального захисту.</p>

(Закінчення таблиці 2)

1	2
Адміністративна	відсутність чіткого розмежування повноважень органів державної влади у сфері захисту прав споживачів; недобросовісна діяльність страховиків, що актуалізує зростання звернень громадян зі скаргами: затягування страховиками розгляду справ стосовно страхових виплат; заниження страховиками сум страхових виплат; частих випадків повного невиконання страховиком своїх зобов'язань за договором страхування; складність контролю стандартів якості надання страхових послуг для споживачів; зловживання з боку недобросовісних агентів реалізаторів страхових продуктів тощо.
Фінансова	домінування попиту на псевдо страхові послуги порівняно з попитом на реальний страховий захист; низький рівень ролі фінансових інститутів щодо підвищення ефективності їх функціонування, підтримання ринкової довіри, сприяння конкуренції, захисту інтересів інвесторів і споживачів, раціонального використання зростаючого потенціалу страхового ринку; фінансові втрати споживача у разі дострокового припинення договору страхування, та відсутність механізмів часткової компенсації втрат; відсутність страхового інтересу у потенційних споживачів до добровільного страхування ризиків через завідомо не вигідні положення страхового договору (великий розмір франшиз, завищенні страхові тарифи, невчасна виплата страхового відшкодування тощо).
Організаційна	початкова стадія формування системи електронного документообороту вітчизняних страхових компаній з використанням передових інформаційних технологій для розв'язання поточних завдань організації, зокрема щодо захисту прав клієнтів, а саме: ведення обліку та формування бази даних клієнтів, прийняття поточних рішень щодо стану та виконання страхових випадків та скарг клієнтів; слабе залучення населення до страхових процесів та низький рівень фінансової грамотності; низький рівень довіри населення до страховиків; відсутність добровільних кодексів (кодекси етики), що стосуються процесів регулювання стандартів надання страхових послуг

Джерело: узагальнено і доповнено автором на основі опрацювання наукових публікацій [9; 10; 11]

Вітчизняні вчені часто ототожнюють фінансовий механізм з бюджетним механізмом, що є неправильним і з теоретичної, і з практичної точки зору. Фактично, у зв'язку з цим, значно зменшується площа, що охоплюється концепцією фінансового механізму формування та розвитку певних сфер діяльності, виключаючи значну кількість комерційних сфер фінансового характеру.

Сама специфіка страхового ринку передбачає постійну співпрацю фінансових установ, клієнтів та посередників для забезпечення стабільного розвитку кожного з них.

4. Фінансово-аналітичне та облікове забезпечення страхування в умовах геополітичних ризиків

Основною економічного розвитку країни сьогодні є фінансове забезпечення, що ґрунтується на інституційних механізмах та залежить від ефективного сполучення форм, методів та важелів генерації та використання фінансових ресурсів. Завдання з досягнення оптимальної фінансової архітектури в сучасному ризик орієнтованому просторі ускладнюється та потребує додаткового обліково-аналітичного забезпечення з метою оперативного контролю та корекції неминучих дисбалансів структури.

Питання відбудови фінансової архітектури та застосування потенціалу фінансової архітектури приділена значна увага в працях видатних українських вчених-економістів [12–14]. Однак, вважаємо що для ефективності означених процесів ключовими є оперативне фінансово-аналітичне та облікове забезпечення, що набуває особливої актуальності в умовах ризик-орієнтованого середовища.

Визначимось з передумовами такого твердження. Більшість концептуальних підходів розкривають поняття «обліково-аналітичне забезпечення» та «фінансове забезпечення» чи «фінансово-економічне забезпечення». Під обліково-аналітичним забезпеченням, розуміють систему інформаційних ресурсів, що надають вичерпну інформацію для прийняття управлінських рішень суб'єктом господарювання. При цьому, виділяється інформаційне забезпечення, що пов'язується з пошуком та збором інформації, реєстрацією, обробкою, узагальненням, розповсюдженням з метою управління. Та обліково-аналітичне забезпечення, що представляється сукупністю обліково-аналітичних процесів, об'єднаних у обліково-аналітичну систему, спрямовану на

забезпечення інформаційних потреб, через перетворення первинної інформації в узагальнюючу, відповідно до означених цілей, нормативно-правового, організаційного, методичного, математичного, програмного, технічного та ергономічного забезпечення [15].

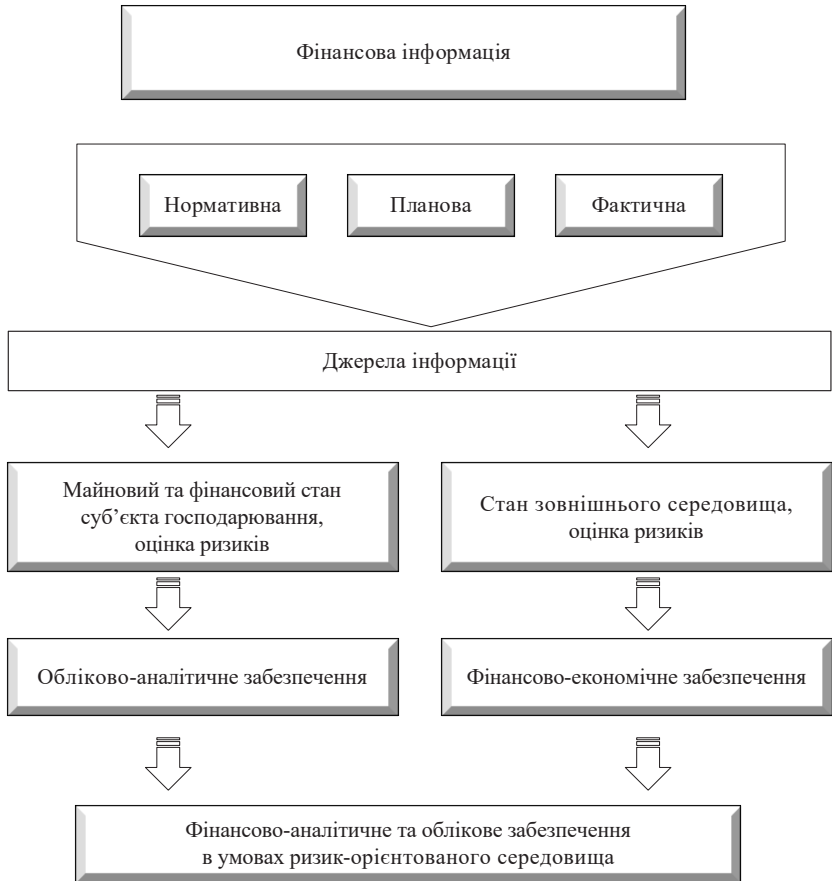
Означене поняття трактується на мікрорівні і в умовах роботи в ризик-орієнтованому середовищі та під впливом геополітичних ризиків, що виникають на макро- та мега рівнях потребує певної корекції та доповнення. З означеною метою звернемось до сутності поняття «фінансове забезпечення», що трактується як система державного регулювання, складові якої охоплюють секторальну, галузеву, регіональну структури, формують умови розширеного відтворення та накопичення капіталу, регулюють грошовий обіг, підтримують зайнятість, формують конкурентне середовище, регулюють соціальні відносини та зовнішньоекономічні зв'язки [16].

На наш погляд, в рамках державного фінансового регулювання та з метою забезпечення комплексного підходу до адаптації механізмів фінансової архітектоники до ризик орієнтованого зовнішнього середовища доцільним є застосування дефініції «Фінансово-аналітичне та облікове забезпечення» (рис. 1), як сукупності принципів, методів створення, координації, використання інструментів, важелів, механізмів, що ґрунтуючись на оперативній фінансовій та нефінансовій інформації, зібраній та обробленій відповідним чином, яка буде використана на мезо- та макрорівнях з метою стабілізації економіки, створення національного доходу, накопичення додаткових суспільних благ.

Визначена пропозиція набуває актуальності також дотично до страхових компаній, що є фінансово-кредитними установами та мають свою специфічну структуру активів, зобов'язань й цілу низку вимог до формування, розподілу та використання капіталу.

В рамках організації фінансово-аналітичного та облікового забезпечення страхування в умовах геополітичних ризиків варто відмітити ряд галузевих особливостей:

- отримання страхових платежів наперед;
- обов'язковість формування страхових резервів з отриманих страхових платежів;
- необхідність покриття збитків, спричинених страховими випадками, що в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності;

Рис. 1. Фінансово-аналітичне та облікове забезпечення страхування в умовах ризик-орієнтованого середовища

- необхідність чіткого розподілу грошових потоків страхової компанії на резерви та доходи;
- виділення частини доходу на забезпечення страхових зобов'язань (використання частини доходу за цільовим призначенням);
- необхідність застосування повного чи часткового перестраховування ризиків;

– необхідність застосування специфічних методів оцінки як страхових зобов'язань, так і резервів страховиків.

Визначені особливості впливають формують специфічні вимоги до фінансово-аналітичного та облікового забезпечення страхування в Україні.

Швидка зміна зовнішніх умов господарювання під впливом геополітичних ризиків виводить оперативність збору, обробки та передачі інформації на перший план. Започаткований процес адаптації фінансово-аналітичного забезпечення страхових компаній в рамках реформи спліт у 2020 році вже дав перші результати. Так, Національним банком України проведено розробку моделі регулювання страхового ринку у майбутньому, здійснено оцінку прогнозованих результатів, розкрито перспективи проведення подальших комунікацій в заданому напрямку [17]. Розуміючи необхідність продовження реформ у даному напрямку в червні 2022 року було обговорено зі страховими компаніями нові вимоги до звітування, що впроваджуватимуться після війни.

В рамках адаптації фінансово-аналітичного та облікового забезпечення до умов роботи в ризик-орієнтованому середовищі запропоновано:

– підвищення вимог до власного капіталу страховиків та їх платоспроможності;

– оновити перелік показників фінансової звітності шляхом його доповнення та розширення з урахуванням світової практики нагляду, директив ЄС, особливостей страхового ринку України у пост воєнний період;

– скасувати вимоги що до подання застарілих форм звітності, деталізувати оцінку дохідності, активів, зобов'язань, грошових потоків, платоспроможності та фінансового стану страховика;

– запровадити формування додаткових пояснень щодо основ, принципів та правил формування даних звітності;

– посилити контроль за щоквартальним наданням інформації та розкриттям страховиком інформації за результатами року.

Підводячи підсумки запропонованих змін до фінансово-аналітичного та облікового забезпечення страхування в умовах геополітичних ризиків, варто відзначити, що сучасні тенденції диктують акцентуватись на автоматизованих системах ведення обліку, збору, обробки та передачі інформації. Страховикам пропонується специфічне програмне забезпечення з підвищення оперативності збору та обробки первинних даних, деталізації відображення операцій, мінімізації впливу людського фактору.

При цьому, пропонується окреме ведення обліку доходів від страхової діяльності та формування собівартості страхових послуг, з урахуванням істотного впливу виду страхування, що пропонується компанією. Таким чином, доходи від страхової діяльності пропонується вести в розрізі видів страхування та з урахуванням необхідності застосування перестраховування. Окрему увагу варто приділити формуванню страхових резервів. Собівартість страхових послуг формувати на основі актуарних розрахунків, враховувати склад витрат, вести пооб'єктний облік.

При формуванні вимог до фінансово-аналітичного та облікового забезпечення страхування необхідно також пам'ятати про специфіку податкового обліку страховиків. Враховувати, необхідність формування та подачі специфічних форм звітності стосовно страхових платежів та виплат, декларації про доходи страховика, відсутність оподаткування податком на додану вартість операцій страхування, перестраховування та співстрахування тощо.

5. Висновки

Аналізуючи сучасний стан страхового ринку України, можна зробити висновок, що хоча кількісні показники мають тенденцію до зростання, проте функційні та інституційні характеристики страхового ринку України загалом не відповідають реальним потребам економіки та прагненням світових страхових ринків, що обумовлює його уповільнений розвиток у глобальному процесі формування світової фінансової системи [18]. Ситуація ускладнюється необхідністю роботи у умовах ризик-орієнтованого середовища та адаптацією фінансово-аналітичного та облікового забезпечення до загроз зовнішнього та внутрішнього ринків з метою управління стратегічними та тактичними цілями як окремого суб'єкта господарювання, так і держави в цілому. Особлива увага при формуванні ризик орієнтованого мислення, що стає необхідним під впливом постійних деструкцій, приділяється страховим компаніям, оскільки хеджування в сучасних умовах набуває особливої ваги.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що страховий ринок України й досі залишається інформаційно закритим, оскільки традиційно розглядається лише два показники оцінки рівня конкурентоспроможності українських страхових компаній: коефіцієнт концентрації та індекс Герфіндаля-Гіршмана.

Встановлено, що рівень концентрації страхового ринку знаходиться у тісному взаємозв'язку з процесами конкуренції та монополізації. Надмірний рівень концентрації в більшості випадків гальмує розвиток страхового ринку, стримує вільну конкуренцію та негативно впливає на економічний розвиток країни в цілому.

Тому, для подолання зазначених вище проблем та ефективного розвитку страхового ринку Україні в умовах вільної конкуренції необхідно вжити ряд заходів у напрямках:

- удосконалення законодавчої бази у сферах фінансової і страхової діяльності, що враховує сучасну ситуацію на ринку та забезпечення механізмів її подальшої реалізації;
- прийняття нормативно-правових актів, що сприятимуть забезпеченню максимальної інформаційної відкритості страхових компаній;
- впровадження міжнародних стандартів ведення страхової діяльності;
- визначення єдиної ефективної державної стратегії розвитку страхового ринку України;
- застосування новітніх технологій, зокрема сприяння у подальшому розвитку інтернет-страхування;
- збільшення кількості страхових компаній в регіонах за рахунок відкриття нових філій та розширення агентської мережі,
- популяризація страхових послуг і розвиток тісної співпраці з страховими посередниками.

Узагальнюючи викладене, варто відзначити, що сьогодні в Україні державні та корпоративні (на рівні страхової компанії) механізми захисту прав споживачів страхових послуг знаходяться на доволі низькому рівні. Проблемним залишається й те, що переважна більшість споживачів є фінансово необізнані у своїх правах, що створює поле для умисного порушення. Це провокує низький рівень надання страхових послуг та спонукає до недобросовісної діяльності псевдо страховиків.

Варто окремо відмітити, що в Україні ризикова ситуація формується під впливом двох груп факторів: факторів глобального рівня, що виражають загальносвітові тенденції, і чинників, специфічних для України.

До першої групи факторів відносяться такі: зростання частоти і тяжкості стихійних лих та інших несприятливих подій. Збиток від природних катастроф за останні 10 років у світовому масштабі збільшився в 9 разів і зараз складає 150 млрд дол. на рік. Загальний

обсяг збитків за останнє десятиліття XX століття склав 676 млрд дол. До 2050 р. збиток від природних катастроф прогнозується в розмірі 300 млрд дол. в рік.

Природний і техногенний ризики взаємно обтяжуються: техногенний вплив веде до деградації природного середовища, що посилює стихійні лиха, наслідки яких обтяжуються техногенним впливом.

Глобальна стійкість сучасної економіки в цілому, що оцінювалась помірно значно погіршилась під впливом епідеміологічних та геополітичних ризиків. Крім того, розвиток економіки породжує масу нових підприємницьких ризиків, особливо в сфері фінансового ринку, в рамках розвитку новітніх фінансових технологій. Для всіх країн з розвинутою економікою загальною є проблема старіння населення, що загрожує потребу в додатковому соціальному захисті.

Серед другої групи факторів визначають: криміналізацію суспільства, що посилюється з початком війни; високий рівень зносу виробничих основних засобів; застосуванням застарілих технологій, що становить небезпеку для учасників виробництва, як і для навколишнього середовища; соціально-економічну нестабільність, руйнування критичної інфраструктури та інші фактори, спричинені війною.

Війна спричинила синергетичний ефект від всіх означених факторів. Ризикова ситуація погіршилася не тільки за кількісними показниками. Вона змінилася якісно, тобто в наявності таке зростання кількості небезпек з можливістю одночасної реалізації і потенційного взаємопосилення, яке дуже швидко може призвести до руйнування економіки суб'єкта.

Сучасний стан ризикового середовища висуває нові вимоги до фінансово-аналітичного та облікового забезпечення на мікро-, мезо-, макро- та навіть мегарівнях. Посилюється роль страхування в умовах посилення деструктивних впливів, формуються особливі вимоги до реалізації стратегічних та тактичних цілей страхових компаній України.

Список використаних джерел:

1. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 13.10.2022).
2. Гавриленко В. Оперативно та за потребою: головні тенденції на страховому ринку України – 2019. URL: <https://mind.ua/openmind/20195913-operativno-ta-za-potreboyu-golovni-tendenciyi-na-strahovomu-rinku-ukrayini-2019> (дата звернення: 05.10.2022).

3. Мацелюх Н.П., Шевчук О.А., Максименко І.А. Податкова діяльність держави в умовах становлення інформаційної постіндустріальної економіки : монографія. Ірпінь, 2018. 362 с.
4. Підсумки страхового ринку України за 2021 рік. ТОП-10 лідерів life та non-life страхування. URL: <https://forinsurer.com/news/22/05/30/41284> (дата звернення: 15.10.2022).
5. Показники діяльності учасників ринку небанківських фінансових послуг. Показники діяльності страхових компаній. НБУ URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (дата звернення: 15.10.2022).
6. Васечко Л.І. Актуальні питання розвитку страхового ринку України. *Економічний простір*. 2016. № 109. С. 146–154.
7. Сокіл Л.М. Контроль виконання зобов'язань в автотранспортному страхуванні : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08 Київ, 2014. С. 20.
8. Створення конкурентного середовища та зменшення ризиків неплатоспроможності на страховому ринку України. *Євроінтеграційний портал*. URL: <https://eu-ua.org/> (дата звернення: 17.10.2022).
9. Ротова Т., Манько І. Регулювання ринку страхових послуг в Україні. *Товари і ринки*. 2018. № 1. С. 121–134.
10. Антипенко Н.В. Формування страхового ринку України : монографія. Львів : «Галицька видавнича спілка», 2020. 471 с.
11. Луцишин О.О., Данильчук С.П. Проблеми і перспективи розвитку страхового ринку України. *Наука молода*. 2016. № 24. С. 81–88.
12. Косова Т.Д., Дєєва Н.Е., Ползківа Г.В. Фінансова архітектура: потенціал розвитку для економіки, менеджменту, маркетингу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 14–15. С. 10–16.
13. Косова Т.Д., Дєєва Н.Е., Ползківа Г.В. Фінансова архітектура як базис розвитку управління національною економікою. *Економіка та держава*. 2020. № 8. С. 49–52.
14. Мельник В.М., Сосновська О.О., Житар М.О. Аналіз сучасних домінант кількісного виміру розвитку фінансової архітектури економіки України в розрізі публічних фінансів. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 358–370.
15. Загородній А. Г. Консолідація обліково-аналітичної інформації. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку* : збірник наукових праць / відповідальний редактор О.Є. Кузьмін. Львів : Львівська політехніка, 2012. С. 92–99.
16. Степанова Г.М. Пріоритети державного фінансового регулювання економіки. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 21. Вип. 7 (2). С. 146–151.
17. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні. Біла книга. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_2020.pdf?v=4 (дата звернення: 18.10.2022).
18. Налукова Н. Конкуренція як запорука успішного розвитку страхового ринку. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 3. С. 102–112.

References:

1. Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii: Zakon Ukrainy vid 11.01.2001 r. № 2210-III. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
2. Havrylenko V. Operatyvno ta za potreboiu: holovni tendentsii na strakhovomu rynku Ukrainy – 2019. Available at: <https://mind.ua/openmind/20195913-operativno-ta-za-potreboyu-golovni-tendenciyi-na-strakhovomu-ryнку-ukrayini-2019>
3. Matseliukh N.P. Shevchuk O.A., Maksymenko I.A. (2018) Podatkova diialnist derzhavy v umovakh stanovlennia informatsiinoi postindustrialnoi ekonomiky: monohrafiia. Irpin, 362 p.
4. Pidsumky strakhovoho rynku Ukrainy za 2021 rik. TOP-10 lideriv life ta non-life strakhuvannia. Available at: <https://forinsurer.com/news/22/05/30/41284> (accessed 15 October 2022).
5. Pokaznyky diialnosti uchastykiv rynku nebankivskykh finansovykh posluh. Pokaznyky diialnosti strakhovykh kompanii. NBU. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>
6. Vasechko L.I. (2016) Aktualni pytannia rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy. *Ekonomichnyi prostir*, no. 109, pp. 146–154.
7. Sokil L.M. (2014) Kontrol vykonannia zoboviazan v avtotransportnomu strakhuvanni: avtoref. dys. kand. ekon. nauk: 08.00.08 Kyiv, p. 20.
8. Stvorennia konkurentnoho seredovyshcha ta zmeshennia ryzykiv neplatospromozhnosti na strakhovomu rynku Ukrainy. Yevrointehratsiyni portal. Available at: <https://eu-ua.org/> (accessed 17 October 2022).
9. Rotova T., Manko I. (2018) Rehuliuвання rynku strakhovykh posluh v Ukraini. *Tovary i rynky*, no. 1, pp. 121–134.
10. Antypenko N.V. (2020) Formuvannia strakhovoho rynku Ukrainy: monohrafiia. Lviv: «Halytska vydavnycha spilka», 471 p.
11. Lutsyshyn O.O., Danylchuk S.P. (2016) Problemy i perspektyvy rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy. *Nauka moloda*, no. 24, pp. 81–88.
12. Kosova T.D., Dieieva N.E., Polzikova H.V. (2020) Finansova arkhitektonika: potentsial rozvytku dlia ekonomiky, menezhmentu, marketynhu. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 14–15, pp. 10–16.
13. Kosova T.D., Dieieva N.E., Polzikova H.V. (2020) Finansova arkhitektura yak bazys rozbudovy upravlinnia natsionalnoiu ekonomikoiu. *Ekonomika ta derzhava*, no. 8, pp. 49–52.
14. Melnyk V.M., Sosnovska O.O., Zhytar M.O. (2020) Analiz suchasnykh dominant kilkisnoho vymiru rozvytku finansovoi arkhitektury ekonomiky Ukrainy v rozrizi publichnykh finansiv. *Biznes Inform*, no. 2, pp. 358–370.
15. Zahorodnii A.H. (2012) Konsolidatsiia oblikovo-analitychnoi informatsii. Menezhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku: zbirnyk naukovykh prats / vidpovidalnyi redaktor O.Ie. Kuzmin. Lviv: Lvivska politekhnika, pp. 92–99.
16. Stepanova H.M. (2016) Priorityety derzhavnogo finansovoho rehuliuвання ekonomiky. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, tom 21, vol. 7 (2), pp. 146–151.
17. Maibutnie rehuliuвання rynku strakhuvannia v Ukraini. Bila knyha. NBU. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_2020.pdf?v=4
18. Nalukova N. (2016) Konkurentsiiia yak zaporuka uspishnoho rozvytku strakhovoho rynku. *Svit finansiv*, vol. 3, pp. 102–112.